

Luc SCHEPENS, *Anatomie van een stad in oorlogstijd. Brugge, 1914-1918, 1940-1944*, RUG, 1984, promotor : H. Balthazar.

Het opzet van deze "case study" is een beeld te schetsen van het evenementieel verloop van de twee bezettingen te Brugge en van het gedrag en de mentaliteit van de bevolking. Tevens wordt onderzocht welke de parallellen zijn of de verschillen tussen beide bezettingen en waarom.

Daar de rechtstreekse bronnen zeldzaam zijn werd vooral gewerkt met onrechtstreekse en literaire bronnen en mondelinge getuigenissen, die vooral nuttig zijn om de sfeer te achterhalen en de mentaliteit van de bevolking.

Het eerste hoofdstuk behandelt de gebeurtenissen van de Duitse inval in België tot de bezetting van de stad. Volgt een overzicht van het materiële bestaan tijdens de oorlogen, met hét grote probleem : dat van de bevoorrading, — in feite dat van de honger —, het afbrokkelen van de levensstandaard en al de materiële ellende die een bezetting meebrengt benevens de vele officiële en privé-initiatieven die genomen werden om daaraan te verhelpen. Het gedrag van de bevolking wordt onderzocht aan de hand van de huwelijks-, geboorte- en conceptiecijfers, de gezondheidstoestand, de misdadigheid en losbandigheid en de vele beperkingen van de individuele vrijheid. Hoofdstuk IV behandelt het min of meer clandestien voortbestaan van het politieke leven, de vakbonden en de jeugdbewegingen. Daarna komen de voor- en tegenstanders van de bezetter aan de beurt en diverse vormen van patriottisch verweer. De houding van de burgerlijke en geestelijke overheid, de "zwijgende meerderheid", haar mentaliteit, geloof en bijgeloof, haar vlucht uit de oorlogsrealiteit dank zij een ongehoord veelzijdig en actief ontspanningsleven. Het zevende hoofdstuk schetst de terugkeer van oorlog naar vrede, de bevrijding, de repressie en het moeizaam herstel van het normale leven. Het laatste hoofdstuk bevat een balans en vooral een vergelijking tussen de beide bezettingen die boven het "geval Brugge" uitstijgt.

1. Het verschil in het verloop van het oorlogsgebeuren heeft een di-

recte weerslag op het gedrag van de bevolking. In 1914 verliepen er twee maanden tussen de Duitse inval en de bezetting van de stad. De bevolking maakte een hele evolutie door van een luidruchtig patriotisme naar een algemene paniek aan de vooravond van de inname van de stad. De "Blitzkrieg" van 1940 en het optreden van de Luftwaffe veroorzaakt onmiddellijk en overal een algemene paniek en een collectieve psychose van angst en wantrouwen. Voor patriotische manifestaties is er, om vele redenen, geen tijd.

2. De organisatie van de twee bezettingen verschilt grondig tijdens de beide wereldoorlogen.

In 1914-1918 bouwt de bezetter een volledig eigen bestuursapparaat uit. Bovendien is het land verdeeld in verschillende zones zoals het generaal-gouvernement, de Etappe- en Operationsgebieten, die alle een verschillend bestuurlijk regime kennen. In 1940-1944 maakt de bezetter gebruik van het bestaande centraal Belgisch bestuursapparaat om het land te besturen. Daarbij kan hij rekenen op de medewerking van Belgen die zijn ideologie genegen zijn. Aldus kan de bezetter eigen manschappen voor andere dan administratieve taken aanwenden en tevens de potentiële tegenstand van de bevolking voorkomen of ondermijnen. Tijdens de eerste wereldoorlog verbleven de koning en de regering buiten het bezette gebied en zetten er actief de strijd voort. In het bezette gebied bleven de lokale besturen in functie. Zij vormden één van de belangrijkste verzethaarden tegen de vijand. De bezetter voerde een politiek van economische afbraak met ontelbare vorderingen en ontmanteling van de Belgische industrie.

Tijdens de Tweede wereldoorlog heeft de bezetter duidelijk de lessen getrokken uit de voorgaande ervaring. De gemeenteraden krijgen vergaderingsverbod, de schepencolleges en alle Belgische administratieve organen worden gepenetreerd door Duitsvriendelijke Belgen. Op economisch gebied wordt het land ingeschakeld in de Duitse oorlogsindustrie en op het gebied van de bevoorrading moet het land zoveel als mogelijk zichzelf bedruipen.

3. De afwezigheid van een groot deel van de mannelijke bevolking tijdens de eerste, en de aanwezigheid ervan tijdens de tweede wereldoorlog heeft een directe weerslag op de huwelijks- en geboortecijfers.

4. Het belangrijkste verschil tussen de twee bezettingen situeert zich op het vlak van de mentaliteit van de bevolking. In 1914-18 vormt de bevolking vanaf het uitbreken van de oorlog één groot blok tegen de bezetter en later tegen het handjevol activisten dat de belangen van de bezetter dient. Officieel houdt men zich aan de internationale conventies en onderwerpt men zich aan het gezag van de bezetter zonder aan gewapend of actief verzet te doen. Men is zelfs hoffelijk in de omgang met hem. Maar er gaapt een kloof tussen het officiële

collectieve gedrag tegenover DE bezetter en het privégedrag tegenover de individuele Duitse militair, dat veel meer een relatie is van mens tot mens. Gedurende de hele oorlog blijft de Belgische bevolking overigens ervan overtuigd dat België en de geallieerden de uiteindelijke zege zullen halen.

Tijdens de tweede wereldoorlog is de toestand veel complexer. Vooreerst heeft deze oorlog een ideologische onderbouw : de tegenstelling tussen het nazisme en de westerse democratie. Vervolgens is de ineenstorting van 1940 zo compleet dat zij als definitief beschouwd wordt, en dat in sommige burgerlijke kringen gedacht wordt aan een "derde oplossing" waarbij België een relatieve autonomie zou kennen binnen het nieuwe Duitse wereldrijk. Dit zijn allemaal elementen die bijdragen tot een complete verwarring in de geesten en allerlei initiatieven in zeer uiteenlopende richtingen. Onder de toenemende druk van het bezettingsregime, de principiële houding van een beperkt aantal traditionele gezagdragers en vooral onder invloed van de Londense radio tekent er zich vanaf het najaar 1940 een kentering af die de meerderheid van de bevolking doet evolueren in een anti-duits en pro-geallieerde richting. Aldus ontstaat tegenover de beperkte groep collaborateurs een beperkte groep verzetsstrijders. Tussen beide bevindt zich de zwijgende meerderheid die anti-Duits voelt, maar ten prooi is aan innerlijke onzekerheid, wantrouwen, angst en een psychologische spanning die zich ontlast in het ontspanningsleven.

Het fenomeen van het Verzet — zoals dat van de militaire collaboratie — is in grote mate schatplichtig aan het fenomeen van de jeugdbewegingen die tussen de beide wereldoorlogen een snelle en aanzienlijke opgang kenden.

In tegenstelling tot de eerste werd de tweede wereldoorlog door velen ervaren als een keerpunt : het einde van een periode van politieke onmacht, sociale onrechtvaardigheid en morele afbraak. Zij zouden bedrogen uitkomen. De traditionele spanningsvelden die de Belgische openbare opinie hadden verdeeld voor de oorlog traden ook na de oorlog weer op de voorgrond. In feite hadden zij nooit opgehouden te bestaan.

(L. SCHEPENS)